

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDACȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- culescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină» Balázsfalva.</p>
--	--	---

Noul mire al eparhiei gherlane.

— Dr. Iuliu Hossu. —

După o văduvie de peste un an, moștenirea părintelui episcop Vasile al Gherlei a câștigat — prin decretul preainalt din 3 Martie c. al Majestății Sale — pe noul său stăpân, în persoana pdr. Dr. Iuliu Hossu. Mireasa lui Hristos, eparhia gherland, primește prin această numire pe mirele său iubit, clerul și poporul de peste cincisute de mii al diecezei are de nou cap și părinte, iar în viața bisericii noastre și peste tot a neamului românesc din această țară, întră, cu toate atribuțiile mari și îndatoririle grele, cari în chip firesc îi sunt concrescute, un nou arhiereu.

Când, credincioși obiceiului nostru din trecut, înregistrăm acest fapt la loc de frunte în revistă, de astădată, stând sub influința curentelor regeneratoare ale zilelor noastre și în preajma unor prefaceri cari în chip necesar se impun din partea acestora, ne simțim îndemnați, ca în câteva trăsături de condeiu să cercăm a prinde icoana ideală a arhiereului român unit de mâine.

Trimiși în lume din partea lui Hristos, cu aceeaș misiune pe care el a primit-o dela Tatăl, ca lumea să se mântuiască prin ei, următorii apostolilor trebuie „să ia aminte de toată turma, întru care Spiritul sfânt l-a pus pe ei episcopi”. În spiritul devizei dumnezeescului întemeietor al bisericii, cuprinsă atât de plastic în cuvintele „tuturor toate m'am făcut”, întreagă activitatea unui episcop în chip firesc are să fie subordonată

supremului gând ce trebuie să-l stăpânească: păstoria rodnică a turmei încredințate lui.

Pentru realizarea acestui sublim program, fixat de însuș Mântuitorul, se cere, firește, înainte și mai pe sus de toate sprijinul puternic și continuu al grației divine, fără de care întreagă înțelepciunea lumii acesteia și tot focul nizuinelor noastre se pierd în chaosul energiilor rău aplicate. Iar ca episcopul să se facă vrednic de acest sprijin absolut necesar, trebuie să caute mereu a se asemăna în toate ale sale acelu tip de arhieru creștin care se desprinde de pe paginile sfintei Scripturi și îndeosebi din rostul sfântului Pavel către iubitul său fiu Timoteiu, primul episcop al Efezului.

Un alt coeficient, nu mai puțin necesar ca grația divină, și aproape de aceeaș importanță pentru rezultatul final al unei activități arhieresti, este elementul natural al acesteia, mintea și inima arhierelui, ale căror lucrări sunt chemate să se pună cu efect în serviciul de obște al mântuirii sutelor și miilor de credincioși.

Privită din această latură naturală, problema unei rodnice păstoriri de mâine la noi, cere dela arhieru înainte de toate o superioară înțelegere, o adevărată pătrundere a problemelor vieții noastre bisericești. Stăpân pe o aleasă cultură a minții, care mereu trebuie îmbogățită, episcopul trebuie să aibă ochii deschiși pentru a vedea lipsurile și trebuințele adevărate ale turmei. Sufletul lui, deschis pentru toate ideile de regenerare și progres ale vremilor prin cari trecem, trebuie să fie cel mai simțitor barometru, dela gradele căruia să atârne măsurile salutare ce se iau în vederea reformelor pretinse de acestea pe teren bisericesc. Toate problemele de consolidare internă ale bisericii, fie de ordin material ori spiritual, fie că privesc pe toți credincioșii ori sunt proprii ale clerului, trebuie supuse unei chibzuirii cuminte și înțelegătoare. Chestiunile cari peste tot ating vieața culturală a neamului, ca cele politice, sociale și economice trebuie să formeze obiectul preocupărilor sale aproape tot așa de mult cași cele curat religioase ori bisericești și cele școlare. Singur în lumina adevărată a acestora se pot înțelege și aprecia după cuviință primejdiile cari ne amenință biserica din afară, și numai astfel se vor putea luă, în lăuntru cași înafară, dispozițiile trebuincioase pentru înlăturarea lor.

Aceste lucrări ale minții sunt însă numai o parte, nici nu cea mai însemnată, a activității unui arhiereu. Ele sunt prețioase și neapărat de lipsă, dar rezultatul final și astfel în definitiv totul, atârnă dela tăria voinții, dela căldura inimii sale de mare preot. Animat de cele mai înalte și mai curate sentimente ale iubirii sale de lege și neam, episcopul de mâine, având inimă ce se caute mereu a se asemăna inimii sfinte a Domnului, în caz de nevoie va putea suplini prin aceasta — o spunem așa cum simțim — eventualele lipsuri și daruri mai puține ale laturii care privește înțelegerea spiritului vremii. Totdeauna au fost și vor fi adecă de aceia, cari știu să facă o bună diagnoză, și arhiereul având inimă — care la rândul său nu poate fi suplinită —, va căuta în atari cazuri să privească lucrurile prin prisma acestora.

Așa vedem noi, în trăsăturile ei principale, icoana ideală a unui arhiereu de mâine al bisericii noastre. Zugrăvită de însuș Hristos Mântuitorul, noi n'am făcut altceva decât am cercat să o prindem în cadrele problemelor de viață ale bisericii noastre române unite. De aceea ne place să credem, că nime nu va vedea într'însa mai mult decât este: o schiță, poate puțin reușită, a unui ideal de viață arhierescă, așa dupăcum fiecare dintre arhierii noștri, bătrân cași tânăr, poate și credem că trebuie să cerce a-l înfăptui. Dela aceasta atârnă, după convingerea noastră, desvoltarea și înflorirea și poate chiar însuș existența de mâine a scumpei noastre biserici.

Ce privește pe noul arhiereu, n'avem nici un motiv să credem, că nu ar fi stăpânit de cele mai bune sentimente. Studiile frumoase făcute, ca elev al propagandei, la Roma papală, l-au înzestrat desigur cu cunoștințele trebuincioase și fără îndoială vor fi infiltrat în inima lui multă dragoste pentru cauza mare a Sionului nostru. Anii petrecuți la una din catedrele noastre de teologie, de unde, la vârstă de abia 33 de ani, urcă tronul arhieresc, numai avantajos a putut influența caracterul lui de preot, iar experiența făcută în anturajul arhierilor săi, pe cari i-a cunoscut atât de aproape, a putut să-i desvoalte în mare măsură virtutea prudenței. Această înașuire, care pare a fi fost singurul motiv — după credința noastră ce-i drept neadmișibil —, că până acum pâr. Hossu n'a căutat să se manifeste mai deosebit în publicitate pe nici un teren, va fi de aici încolo, sperăm, motorul puternic al unei activități de adevărat arhiereu român unit.

I-o dorim aceasta din inimă. Și când în înțelesul acestor idei plecăm steagul nostru în fața tronului care astăzi dă glorie numelui său, dorim să ajungă ca mâine arhiereul mare, a cărui vieață și activitate exemplară să fie o glorie a tronului pe care a ajuns.

REDACTIA.

Orizonturi noue.

— Problemele vieții noastre bisericești în lumina vremilor de astăzi. —

Cunoscuta frază, ajunsă aproape banală, că după încheierea războiului mondial, lumea nu va mai putea bate cărările de mai înainte, cuprinde un adevăr incontestabil. Uriașa încăierare, care a prins în mreșile sale vrăjite aproape întreagă lumea, a provocat și de-o parte și de alta sforțări atât de cumplite, încât ultimii trei ani din vieța omenirii au realizat progrese de multe decenii. În vârtejul nemai pomenit al luptelor s'au prăbușit, ce-i drept, valori culturale de preț aproape nemărginit, așa că sub acest respect războiul se poate numi pe dreptul o „sinucidere a culturii“, dar în schimb, pe urma luminii și a căldurii ce s'a desprins cu elementară putere din ciocnirea cumplită a oștelor, s'au lămurit, în vreme relativ scurtă, idei și probleme pentru impunerea cărora ar fi trebuit altfel decenii, poate chiar veacuri. Alături de păcate și vișii îngrozitoare, ce s'au înstăpânit ca o molimă pe sufletele multora, s'au ivit și *curențe regeneratoare*, cari cu drept cuvânt pot fi salutate cu bucurie din partea celorce au simț pentru lumină și vieață.

Curențele la ordinea zilei au produs, și mai ales vor produce ca mâine, prefaceri, în fața cărora multe din ideologiile vremilor dinainte de războiu vor trebui scoase de pe câmpul de luptă. Sub influința lor se deschid *noue orizonturi*, în cadrele cărora necesitatea revizuirii vechilor noastre programe de muncă se impune cu imperiozitate.

Influința acestei evoluții, accelerate prin războiu, se imprimă în chip necesar și asupra problemelor de ordin bisericesc. Supusă, ca orice organism viu, legilor firești ale unei evoluții continue, biserica, dacă voește — cum fără îndoială voește —, să-și poată continua misiunea ce i-s'a încredințat, trebuie să înoate cu valul. Trebuie să o facă mai mult chiar

decât orice altă organizație. Problemele bisericii lui Hristos nu sunt adecă probleme de ordin natural, ca pentru ordinea fixată de prevedință să fie indiferent, că se vor atinge ori nu. Și astfel, dacă peste tot se impune vre-unei organizații să aibă interes și simț pentru curentele și prefacerile vremilor, se impune aceasta cu siguranță organismului bisericesc, însărcinat cu misiunea suprafirească de-a călăuzi neamurile de oriunde și de oricând la portul vieții de veci.

De astădată nu ne preocupă însă influința curentelor moderne asupra problemelor bisericești peste tot. Biserica noastră își are problemele sale particulare și chiar sub raportul celor de ordin general ea cade sub considerații deosebite de a altor biserici, și anume din cauza împrejurărilor speciale între cari e menită să trăiască. Singur asupra acestora vom stărui în șirele de mai la vale, cercând a prinde în câteva trăsături marcante noiele orizonturi, după cari credem, că trebuie privite în zilele de azi *problemele vieții noastre bisericești*.

* * *

Provincia noastră metropolitană, cu toată încorporarea ei prin actul unirii la trupul bisericii romane, n'a renunțat la așezămintele bisericii răsăritene. În istoria ei de două veacuri și mai bine aflăm cu sutele pagini, cari ne grăiesc despre lupte îndărgite purtate pentru păstrarea neștirbită a acestora. Limba românească a cultului extern, ceremonialul răsăritean a slujbelor bisericești și așezările de drept ale bisericii răsăritene au fost în sinul acestei biserici comori păzite cu multă sfințenie, fiind socotite cel puțin de aceeaș valoare cași credința la care trecuse. În convingerea, foarte întemeiată de altfel, că existența ei atârnă dela alipirea nestrămutată la aceste clenodii, pentru cari a obținut în deosebite rânduri și aprobarea preainaltă a Romei papale, biserica noastră a canonizat oarecum aceste așezăminte, în sensul, că ar fi tot atât de inmutabile cași dogmele descoperite. „Nihil innovetur“ a fost, până bine de curând, lozinca în fața căreia au eșuat aproape toate încercările de a veni cu anumite reforme cerute de spiritul vremii.

Aceste lupte și conștiința publică ce veneau să o întărească, anume că biserica română unită rămâne și poate avea nădejdi de înflorire singur în cadrele așezămintelor fixate ca o conditio sine qua non a unirii, au fost, fără îndoială, un mare bine. Nime nu va putea nega aceasta. Dar, că în focul luptei

s'a ajuns, poate în chip necesar, la convingerea greșită și totuș aproape dogmatizată, că aceste așezăminte nu admit o evoluție — măcar una ca aceea a dogmelor! —, a fost un rău pentru biserica noastră. Fără acest rău, progresele ce ea ar fi putut face, ar fi fost desigur neasămănat mai mari decât acele la cari am ajuns.

Dar nu recriminări voim să facem acum. Ele nu folosesc aproape nicicând și mai ales nu în zilele noastre. Chestiunea este acum, ca pentru viitor să ne dăm seamă de greșala trecutului, și *pregătind* din bună vreme, în cadrele unei organizații conștiente, *reformele bisericesti* ce ni-se par salutare, să cercăm a suplini cât mai deplin lacunele existente, pentruca astfel să ne putem valida tot mai bine în vârtejul încă nu deplin cristalizat al zilelor de mâine. O strângere a rândurilor se impune azi mai mult decât oricând, așa că o renunțare la acest gând pe titlul, că trăind vremuri de războiu, nu putem face nimic până după pace, înseamnă, după credința noastră, o dezertare aproape criminală dela datorința ce ne incumbă.

Dar care este în concret datorința aceasta? Ori mai corect: cari sunt problemele vieții noastre bisericesti așa după-cum se desprind din considerarea și pătrunderea situației actuale?

Un răspuns detaliat și definitiv la aceste întrebări, dela care depinde nu numai soarta bună sau rea a bisericii noastre, ci — o spunem așa cum simțim — însăși existența ei, va înțelege oricine, că nu se poate da dintr'odată și în cadrele strimte ale unui articol de revistă. Organele presei bisericesti a altor neamuri frământă de luni de zile chestiunea aceasta (a se vedea bunăoară „Katholische Kirchenzeitung“ din Salzburg, ori și numai organele mai cunoscute ale presei catolice maghiare), fără ca ea să poată fi socotită tranșată. Fapt e însă, că din ideile luminoase ale celor mai de seamă bărbați ai acestor biserici se alege cu încetul, cași aurul din ștampuri, noul program de muncă viitoare. Astfel contemplăm lucrul și la noi. Coloanele acestei reviste și ne place să credem, că și ale „Unirii“, stau oricând deschise pentru primirea sămânței curate pe care sămănătorii noștri de inimă ar dori să o arunce în agrul cam înțelenit, dar chiar de aceea capabil de multă roadă, al bisericii noastre.

Din partea noastră încercăm de astădată mai mult numai o schițare a problemelor din chestie, rămânând ca cu alte prilejuri să revenim și la amănuntele celor mai însemnate din ele.

* * *

Oricine privește fără preocupare stările din biserică noastră, va trebui să admită, că deoparte între arhierii și preoțime, iar de altă parte între cler și mireni, mai ales cei intelectuali, *nu este legătura, care în vremuri de crize interne, ce pot să urmeze, să se dovedească destul de tare pentru a rezista la eventualele încercări de a o sparge.* Evident, nu ne gândim aici la legăturile de șablon ale unei oficialități birocratice, cari oricât de tari ar fi la aparență, în definitiv nimic nu înseamnă, ci la *acea legătură a iubirii de cauza mare a bisericii noastre, care se țese din firele de aur ale încrederii și a sprijinului împrumutat.* Aceasta, vorbind în general, lipsește acum, ori cel puțin este mult prea slabă, decât să ne putem permite luxul de-a ne simți destul de tari. De aceea credem, că întreg programul de muncă viitoare a bisericii noastre trebuie să convergă în *a crea respective a întări, pe ambele fronturi, această legătură.*

1. *Raportul dintre arhierii și preoțimea de rând este de supremă importanță, câtă vreme în ordinea naturală zelul și însuflețirea cu care clerul inferior se îngrijește de soarta turmei sale, se hrănește, aproape exclusiv, din această legătură.* Este deci indiscutabil, că pentru a face acest raport cât mai prietinos, arhierii noștri, dela cari, omenește judecând, singur atârnă aceasta, să nu cruțe nici cele mai însemnate jertfe.

Lucrul trebuie început, după credința noastră, de pe băncile școlilor de preoți, *a seminariilor noastre teologice.* Școlile acestea trebuie să formeze cea mai aleasă grijă a fiecărui episcop. Persoanele, cărora se încredințează conducerea lor, fie ca superiori fie ca profesori, trebuie să înainte de toate foarte bine alese și educate anume. Deosebit se impune aceasta pentru aceia cari ocupă slujba duhovnicilor seminariali. Multă atențiune trebuie să se dea și planului de studii din aceste școli, a cărui modificare mai potrivită cu vremile noastre și o unificare pentru întreaga provincie, încă ar fi o dovadă a interesului ce se poartă clerului tânăr. Dar afară de această interesare mijlocită, candidații de preoți trebuie să simtă și

nemijlocit și cât mai intensiv căldura interesării de soartea lor a aceluia, care le este și mai ales are să le fie, părinte iubitor și povățuitor înțelept.

Leșiți dintre zidurile seminariului, tinerii absolvenți și în curând *preoți*, trebuie apoi îmbrățișați cu îndoită atențiune. La formarea adevăratelor caractere de preoți contribuie nespus de mult seminariile, dar fără îndoială partea copleșitoare din această operă revine interesării Ordinariatelor de soartea lor viitoare.

Starea materială a preoșimii și peste tot chestiunile cari privesc aceasta lature a problemei, ca fondurile pentru pensionare, a văduvelor și orfanilor lor, trebuie să preocupe cercurile competente tot atât de mult cași laturea sufletească a vieții lor: reuniuni preoțești, deprinderi sufletești ș. a.

O *condică* despre activitatea oficială și extraoficială, a fiecărui membru a clerului — purtată firește cu multă exactitate — ar putea și ar trebui să pună capăt neajunsurilor și nemulțumirilor, uneori foarte grave și întemeiate, împreunate cu conferirea de beneficii, indiferent că se dau din mână liberă ori prin concurs. Se prea poate că nici astfel nu ar reuși totdeauna cel mai vrednic, dar cel puțin nu s'ar putea conferi beneficiile nicicând unui nevrednic ori foarte puțin vrednic. Un normativ destul de sigur ar putea fi aceasta *condică* și la împărțirea distincțiilor, date în trecut aproape fără nici un sistem.

Ca un foarte bun mijloc pentru a împușină laturile de frecare dintre arhieriei și preoți, socotim în fine *sinoadele eparhiale*, încluate atât de mult din partea canoanelor, și *conciliile provinciale*, a căror noțiune începe să fie dată uitării.

2. Nu mai puțină importanță are pentru soartea viitoare a bisericii noastre și *raportul dintre cler* (episcopi și preoți) și *elementul mirean*. O legătură mai strânsă trebuie nesmintit să se caute și în punctul acesta.

Activitatea începută, prin o mai conștiențioasă *cateheză* și o mai stăruitoare *predicare* a cuvântului dumnezeesc va trebui mereu împintenată printr'un *control* cât se poate mai sever. Singur așa se va putea pune stavilă feliuritelor păcate și vișii, cari în decursul războiului s'au încuibat chiar și pe sate, și numai ridicând elementul mirean într'o atmosferă religioasă mai elevată, vom putea conta în timpuri de criză pe tăria lui de credință. Foarte mult așteptăm în direcția aceasta dela înfăptuirea tot mai completă a programelor *reuniunilor noastre*

de misiuni populare, a căror activitate a fost o mare greșală că s'a suspendat, aproape total, pentru timpul războiului.

Ca un mijloc deosebit de eficace pentru câștigarea elementului laic, se îmbie dela sine: *admiterea lui, cât mai numărăoasă, în organismul instituțiilor noastre de orice natură*, la cari constituția bisericii permite o ingerință a elementului laic. A fi străin de acest gând astăzi, când omenimea se scaldă în potop de sânge pentru a câștiga libertate și drepturi pentru toți deopotrivă, ar însemna că dorim, ca mirenii noștri să nu mai reprezinte nici un capital în viața noastră bisericească. Trebuie deci, ca acolo unde se poate să-i interesăm pe mireni într'o măsură cât mai mare. Mai mult! Să creăm anume atari instituții, prin cari li putem câștiga. Ca o problemă specială se prezintă, în această ordine de idei, o modificare în acest senz a cultului nostru public, ori mai curând *o revenire*, firește potrivită cu spiritul vremii, *la vechile forme de cult ale bisericii răsăritene*: în cari poporul credincios avea o rolă atât de însemnată.

Interesul ce Ordinariatele și preoțimea peste tot, va ști să-l arete față de școlile mai mici și mai mari, împreună cu toate instituțiile din jurul acestora, va fi o nouă și puternică verigă de încopciere a mirenilor la carul progresului nostru bisericesc. Multe lacune au fost în trecut și în punctul acesta, dar nicăiri mai învederate ca pe terenul, de altfel cel mai însemnat, al îndrumării și inspecțiunii învățământului nostru rural, care neapărat și cât mai curând trebuie scos din halul în care se găsește.

Pe urmă, fiind vorba tocmai de învățătură și magisteriu, este foarte aproape gândul, pe care n'avem nici un motiv să nu-l spunem, că în viitor și mirenii și clerul vor trebui hrăniți și întăriți, neasămănat mai des ca până acum, cu învățăturile și îndemnurile părințești ce se desprind cu atâta putere din așanumitele *pastorale arhieresti*.

3. Et nunc venio ad fortissimum!

Epoca mai nouă peste tot, și mai cu seamă ultimii ani din frământările omenimii au scos, nu se putea mai bine, în relief, importanța uriașă a *preseii*. Tipăriturile de orice natură și mai cu seamă organele de publicitate, ziarele și revistele, sunt astăzi acele amvoane, dela înălțimea cărora singur se poate vesti cu efect cuvântul mântuirii.

În coloanele acestei reviste s'a accentuat aceasta în re-peșite rânduri. Nici nu credem să mai fie astăzi cineva, care să nu fie pătruns de rolul însemnat pe care presa va trebui să-l ocupe în viața noastră bisericească. Dar asta nu ajunge. Este neapărată trebuința, să mobilizăm din bună vreme toate mijloacele, cari vor putea să ne asigure ca mâine acele publicații pentru intelectuali și popor, fără de cari toată truda noastră de a ne întări înlăuntru și a fi tari înafară, va eșua în chip firesc în fața luptei cu mijloace neegale ce vom fi siliți să o purtăm. Dacă societatea mult trimbițată „Sfânta Unire“ nu se poate înfăptui în aceste vremuri, și anume din motive pe cari puținii le vor înțelege, va trebui ca pe altă cale să înjghebăm organizația de lipsă pentru crearea acestor indispensabile mijloace de luptă.

* * *

Aceste sunt, după părerea noastră, în liniamente mari, problemele, prin rezolvirea norocoasă a cărora biserica noastră română unită va putea întimpină cu șanse de biruința atacurile ce ar putea să o ajungă în viitor dintr'o parte sau alta. Nu avem pretenția de-a nu fi putut greși în aprecierea situației, ori în fixarea mijloacelor ce ni-se par ducătoare la scop, iar de altă parte nu ne măgulim nici cu gândul, că am fi exhaustat chestiunea, dar credem cu tărie, că prin cele spuse mai sus am exprimat în esență convingeri pe cari le împărtășesc foarte mulți oameni de inimă ai bisericii noastre.

Rămâne acum, ca toți aceia cari au de spus ceva, fie pro, fie contra, în această însemnată chestiune, să nu pregete a se coborî pe arena publicității, ca astfel prin lămurirea imprumutată a ideilor să putem servi cauza mare a bisericii, în interesul și pentru izbânda căreia suntem gata să aducem și jertfa supremă.

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Correspondența din exil a episcopului I. Inocențiu Micu Klein.

O întâmplare fericită ne-a păstrat aproape întreagă corespondența din lungul și greul exil al marelui mucenic al bisericii române unite din veacul al XVIII-lea, Ioan Inocențiu Micu Klein. Correspondența aceasta nebănuie de bogată și de variată întregită cu știrile, cari se pot culege din secția ro-

mană și ardeleană a arhivei statului din Viena (Haus-Hof und Staatsarchiv) ne dă o icoană fidelă și completă a multelor suferințe, a multului amar și a multelor și grelelor sbuciumări sufletești, prin cari a trecut acel arhieru de veșnică pomenire în decursul tragicului său exil de 24 ani. Din corespondența aceasta vastă a fost cunoscută cercetătorilor noștri numai o parte disparentă și de aceea chiar și cei mai buni și mai harnici biografi ai lui Klein au fost siliți să treacă repede asupra acestei părți din vieța lui, care deși s'a petrecut și s'a stins în străinătate a avut totuș o mare influință asupra contemporanilor. Un suflet mare, un temperament neastâmpărat și impetuos ca al lui Klein nu putea sta nici în decursul exiliului în neactivitate. Obișnuit cu lupta continuă, cu sbuciumul și frământările împreunate cu ea, și obișnuit a se gândi totdeauna nu la interesul persoanei sale, nu la comoditățile sale personale, ci la binele bisericii în fruntea căreia se credea așezat mai mult din mila lui Dumnezeu decât aceea a puternicilor zilei, dânsul a continuat și în Roma lupta; a continuat-o cu o statornicie de fier până la adânci bătrânețe, când istovit de foame și de boale nu se mai putea gândi decât la nesiguranța bătrânețelor sale nespuse de triste și posomorite.

Tras în judecată și îngrămădit cu o mulțime de acuze din partea unei comisiuni, care conform dispozițiilor canoanelor nu avea nici o competență de a judeca un arhieru, peste care erau alți judecători, Klein fuge, la sfatul nunțiatului din Viena, — lucru, pe care e bine să ni-l însemnăm — în Roma, nevrând să recunoască, tot la sfatul acestei nunțiatului, competența comisiunii vieneze de a-l trage pe dânsul la răspundere. Fuga lui a produs multă consternare în toate părțile și a fost interpretată în chipuri diferite, iar pentru bietul vlădică ea formează începutul unui lung și dureros period de suferințe, cari s'au sfârșit numai odată cu vieța lui.

Ajungând în Roma, în care își pusese toată și singura lui nădejde, Klein se văzuse deodată părăsit de lumea întreagă, afară de credincioșii lui din Ardealul îndepărtat, cari acum li puteau da foarte puțin sprijin. De aceea face încercări desperate pentru a convinge cercurile vieneze și romane despre dreptatea cauzei lui și a le arăta că dânsul nu fuge de judecată, că nu se teme de stabilirea adevărului, ci dimpotrivă o urgitează. În faza aceasta, pe care am putea-o numi cea dintâiu a exiliului, Klein trimite scrisoare după scrisoare și memorand

după memorandum tuturor persoanelor și autorităților, cari puteau avea influință asupra cauzei, arătându-le cu citate din sfânta Scriptură, din canoanele bisericii și din legile Ungariei — dovedind astfel o uimitoare erudiție, pe care nu o prea întâlnim la urmașii lui — că dânsul n'a săvârșit nici o crimă și cerând, dacă li-se pare dușmanilor că ar fi săvârșit, cercetarea competentă și legală a ei. Inșă de o *administratio justitiae*, la care dânsul credea că are drept, nime nu voiă să audă. Dușmanii erau prea mulți și prea influenți și în fața lor dreptatea sta neputincioasă.

În Roma Klein a fost în stare să pătrundă binișor în tainele politicii fără mult scrupul, cam ambițioase și șirete a iezuiților. Aci s'a convins, că aceștia țin în mână firele întregel intrigi țesute cu atâta măiestrie în jurul lui, și a început a înțelege în toată mărimea lor nefericirile, cari le-au adus aceștia prin politica lor egoistă asupra bisericii române unite. Și atunci arhireul s'a îndreptat cu toată mâhnirea sufletului său cinstit împotriva lor desvâbind cercurilor din Roma și Viena, primatului din Strigon, colegului ardelean, episcopului latin, apoi credincioșilor săi români de-acasă, planurile iezuiților și primejdia care o reprezintă ei pentru tinăra biserică unită. Scrisorile și memorandumele lui Klein scrise în chestiunea aceasta cuprind date istorice prețioase privitoare la luptele de conservare ale bisericii noastre cu tendințele de dominare despotică ale iezuiților. Ele cuprind adevăruri dureroase spuse cu multă sinceritate și energie. Astfel un lung memoriu trimis în 11 Noemvrie 1746 papei arată, cum a mâncat teologul iezuit venitele vlădicului Patachi, pe timpul când acesta petrecea în interesul bisericii și preoților săi în Viena, și cum mai târziu când i-s'a cerut seamă de ele a fugit și în tot decursul păstoririi lui Patachi n'a mai îndrăsnit nici un iezuit să se apropie de vlădicia românească. Klein spune apoi cum la începutul vlădiciei sale a luat lângă sine, nesilit de nime, un călugăr iezuit, pe care l-a trimis în afacerile bisericii la Viena, unde acesta a lucrat mai mult pentru a-și întări situația pe lângă episcopul și pentru a-și asigura stăpânirea asupra clerului unit. Intrigile au fost descoperite și iezuitul a fost silit să fugă din curtea vlădicească. Klein a rămas astfel câțva timp fără „teolog“; mai târziu însă, iarăș de bunăvoie, l-a chemat la sine pe vechiul mâncător al venitelor lui Patachi. Bietul vlădică credea, că iezuitul se va fi pocăit. Acesta însă a în-

ceput a-l denunța în dreapta și stânga și când a fost prins a fugit iarăși la ai săi (hic jesuita beneficii immemor eppum variis calumniis diffamavit adeoque ne per eppum debite corrigatur secunda vice ad suos recessit et iterum liber a jesuita qulevit eppatus.) Arată apoi, cum au stors iesuiții dela curte decretul din 20 Februarie 1738, cel din 21 August a aceluiaș an și cel din 31 Maiu 1741, prin cari sunt introduși definitiv în biserica românească, ocupând o bună parte din modestele venit-e vlădicești și făcându-se tiranii clerului și poporului. Klein ne descopere unul din planurile, prin cari aceștia voiau să se facă stăpâni peste biserica românească unită. Iesuiții stăruiau pe lângă episcopul să împartă dieceza în mai multe districte, cari apoi să fie supuse colegiilor iesuite din apropiere (ad opprimendam jurisdictionem episcopalem postularunt, ut episcopatus in certas partes seu districtus dividatur et hae divisionis partes, proximis residentiis aut collegiis ita subjiciantur, ut parochi sine annuentia jesuitarum nihil agant). Văzând, că episcopul înțelege limpede planurile lor și are curagiul de-a li-se opune, au scris la Roma că singurul mijloc de-a face liniște în biserica unită este depunerea lui.

În fața acestui denunț al iesuiților au fost zădarnice și rapoartele comisiei trimise de curtea din Viena pentru studiarea turburărilor din biserica românească și șipetele desperate ale clerului și poporului. Denunțările lor au aflat mai mult crezământ și la Viena și la Roma.

În 3 Februarie 1747 s'a prezentat la Klein Silvestru Cagliani, trimis din partea secretariului congregației de propaganda fide, Nicolau Lercari, și i-a comunicat, că papa este scandalizat că dânsul a avut curagiul să-l excomunică pe iesuitul Balogh; că la porunca lui, a papei, congregația de propaganda fide a scris lui P. P. Aaron să nu publice decretul de excomunicare și că în viitor, fără știrea acestei congregații să nu mai împlinească nici o poruncă de-a episcopului său; că dacă îl va depune pe Aaron papa va denumi peste dieceza Făgărașului un vicar apostolic, iar el — Klein — va fi scos afară din Roma. I-se fac apoi bietului vlădică reproșuri aspre pentru fuga sa din Viena, întâmplată, cum am văzut la sfatul nunțului apostolic și în sfârșit i-se spune, că dacă nu-i place prezența iesuitului în biserica românească, să abzică de vlădicie. Klein însă convins, că dreptatea e pe partea sa, că acțiunile sale sunt în strictă conformitate cu canoanele bisericil

și că papa este rău și tendențios informat, nu s'a lăsat învins. Pe Aaron l-a depus din vicariat și a așezat în locul lui pe protopopul Nicolae Balomiri și s'a îngrijit pe altă cale de publicarea decretului de excomunicare a iesuitului Balogh și în aceeaș vreme a pornit lupta și împotriva urmașului acestuia, Pavlovics.

În timpul acesta turburările în biserica unită ardeleană creșteau; majoritatea covârșitoare a preoțimii era și acum aderentă nefructuosului arhieru, care nu era dispus a face nici o concesiune. Guvernul ardelean pune sechestru pe venitele lui vlădicești, iar activitatea intrigantă a iesuiților lua dimensiuni enorme. Aceștia cereau tot mai stăruitor depunerea lui Klein și la părerea lor se alătură și vicariul — acum apostolic — P. P. Aaron, care pe lângă incontestabilele sale calități bune și pe lângă meritele sale pentru cultura bisericească și națională — merite mare parte exagerate, pentru că inițiatorul tuturor acțiunilor lui mari a fost stăpânul său, vlădica Klein — a avut și scăderi, cari nu se spun, între cari atitudinea lui neloyală față de vechiul său patron, nu e cea din urmă. Atitudinea aceasta puțin prietenească și-a păstrat-o P. P. Aaron și mai târziu, când era vlădică veritabil, când nu avea să se mai teamă de nime și de nimic și când Klein era un biet moșneag istovit de foame, de boale și de sbuciumul unei lungi și grele vieți de luptă și de muncă. Klein îi scrisese odată, că ar vrea să se reîntoarcă la Blaj între ai săi, să se roage în mănăstirea întemeiată de el și să fie înmormântat într'însa și-l roagă să-i spună, ce lipsuri are biserica călugărească în vase și ornate bisericești, pentru a i-le putea aduce el la reîntoarcerea din Roma. P. P. Aaron n'a avut nici o înțelegere față de dorința atât de nevinovată a „rivalului“ său, acum inofensiv și de aceea pentru a i-o zădărnici s'a grăbit îndată a atrage atenția curții din Viena asupra primejdiei, care ar amenința biserica unită, dacă Klein s'ar reîntoarce în Ardeal. Denunțul acesta puțin creștinesc ni-s'a păstrat între hârtiile lui Aaron și el ne face să înțelegem multe lucruri din timpul acela și, mai ales, ne explică multe din certele și neînțelegerile ivite între vlădica Aaron și unii membri mai „moderni“ ai mănăstirii. Se vede, că a fost o fatalitate a bisericii noastre, ca cei puși în fruntea ei să ia totdeauna o atitudine contrară sau în cazul cel mai bun, puțin prietenească atitudinii turmei credincioase. Mișcarea energică a lui Klein și cu deosebire

conștiința publică și avântul național pornit în urma acestei mișcări s'a lovit ca de o stâncă de P. P. Aaron, chiar așa pe cum s'a lovit mișcarea din 1790—92 a lui I. Para, I. Halmagyl, Chiril Țopa, Ladislau Pop și Vitez de Ion Bob, care deși silit de împrejurări s'a arătat, pe față și târziu de tot, aderent al ei, pe ascuns însă săvârșiă cele mai nevlădicești denunțări. Scrisoarea-denuț pe care a trimis-o în 1796 guvernului ardelean, și a cărei concept ni-s'a păstrat, este cred, fără păreche în istoria bisericii unite...

Vlădica Klein, care primea și în Roma știri exacte dela prietini săi din Ardeal, a rămas nespus de întristat și mâhnit în urma „tradării“ vicarului său. Scrisoarea, pe care i-o trimite cu acest prilej este revolta adâncă a părintelui, care vede ră-tăcirea ireparabilă și neașteptată a fiului.

În sfârșit Klein a fost silit să renunțe la vlădicie. Scri-sorile lui cuprind date prețioase privitor la argumentele, de cari se folosiă curia romană pentru a înmuiă „încăpăținarea“ bietului arhieru. Dânsul vorbește în ele cu multă amărăciune despre amenințările și chinurile *fizice* și morale, la cari este expus pentru a abdică. La început s'a opus energic, mai târziu însă a fost silit să cedeze. Curtea vieneză i-a asigurat o pensie anuală de 1200 fl., care i-se va plăti din partea erarului. Începe apoi un nou period de chinuri și suferințe. I-se interzice orice corespondență cu foștii lui prietini din Ardeal, iar curtea din Viena ocupată cu alte afaceri uită ani întregi să-i trimită pensia. Bietul vlădica se istovii în exilul lui din Roma în so-cietatea unui nepot al său; se istovii chinuit de foame și de podagră și se mângăia culegând sentințe din vechii scriitori ai classicității latine. O singură dată i-se părea că soartea i-se va îndreptă: după moartea lui P. P. Aaron (1764). Prietini din Ardeal l-au candidat din nou la vlădicie. Dânsul avea anumite nădejdi în privința aceasta și s'a pus îndată în legătură cu aderenții săi de acasă — cari, pe lângă toată opreliștea, au aflat calea potrivită de-a putea corespondă cu exilatul din Roma — învățându-i cum se lucreze, cui să se adreseze, ca să-i poată asigura reazăzarea în fruntea bisericii unite. Tot atunci a cerut și intervenția primatului Ungariei. Clerul l-a ales, dar nu l-au voit cei de sus și astfel i-s'a spulberat și ultima nădejde de mântuire din monotonia și tristeța amară a exilului. Peste câțiva ani Klein s'a stins departe de poporul și biserica, pentru cari și-a jertfit tot avutul și toată insufle-

șirea strălucitelor sale tinerețe și la moartea lui Kaunitz, pu-ternicul cancelar al Mariei Terezia, scria cardinalului Brunatti, care se îngrijă în timpul din urmă ca viădica să-și capete pensia mai regulat: „har Domnului, acum te-ai scăpat și Eminența de o sarcină“!

Corespondența din exil a lui Klein este pentru cercetătorii acelei epoci de o valoare neprețuită. În ea ni-se desfășoară în toată mărimea ei personalitatea marelui arhiepiscop, ni-se arată legăturile lui cu credincioșii de-acasă, cu cercurile din Viena și Roma și aruncă o viuă lumină asupra multor evenimente și stări din biserica română unită. Lectura ei poate fi pentru toți urmașii marelui arhiepiscop un izvor bogat de însuflețire și de avânt, și mai ales de curajiu în clipele grele de îndoială și obosală...

Dr. ZENOVIE PĂCLIȘANU.

Din lumea sufletelor de azi.

Sufletul omului se dedă curând cu orice. O impresie vie, stăpânitoare, durează câțeva vreme, se înalță, vine la suprafață, organizează toate idelle și sentimentele, dându-le o direcție uniformă. Incetul cu incetul însă fibrele gândirii se descoardă, inima cuprinde tot mai puțin căldura, de care eră învăluită; alte impresii vin să-i deschidă poarta, alte icoane izbesc retina. Și atunci un curent nou devine stăpân și nu de puține ori vibrările noue mână apa la o altă moară, unde se macină un soi de fărină străină, care nu are nimic comun cu cea de mai înainte. Este o taină de nepătruns taina aceasta din noi.

Mai des verificăm procesul acesta de disgregare psihologică în lumea moralului. Aici, sub influința unor factori externi, ușor, foarte ușor se schimbă situația sufletească. Iubim azi ce am urât ieri și ce vom disprețui mâine. Strivim sub călcâiu, cum se strivește un vierme, convingeri, cari altădată ni-se păreau mântuitoare. Nu trece însă mult și regretăm actul, ca la anumite intervale să-l repetăm din nou, poate cu mai multă răutate.

Există totuși o deosebire esențială între felul cum se reivesc ideile curate să domineze și cele păcătoase. Aceste se reîntorc cu ușurință, aproape spontan, iar durata le este mai

ungă. Parcă ar avea ceva statornic, ceva stabil în sine. Celelalte apar la distanțe mari, luptându-se cu greutate până pot cucerii terenul pierdut și se diluează în pripă. Statornicia lor în cele mai multe cazuri se pronunță numai când nu-și mai exercită influința asupra puterilor omenești. Ele nu au darul să trezească adevărate patimi, decât foarte rar. În cazul acesta însă coordonează întreagă energia vitală din om, subministrându-i un abundent procent de pace și de fericire. Atmosfera sufletească se purifică. Orizonturile se lărgesc, limpezindu-li-se zarea. O lumină liniștită, dulce, cu iradieri minunate străbate prin toate unghițele, prin fiecare adâncime din suflet. S'ar crede, că o ființă nouă a luat locul celei de mai înainte. Aspirațiile acestui personaj întrec și covârșesc cel mai înalt exponent de idealism: un om nou s'a născut în lume; numele lui este un nume de erou.

Cât de rar ne întâlnim cu acest fel de suflet, cât de rar putem observa felul acesta de omeni. Nu fiecăruia li este dat să-l cunoască aproape de sine. Este sporadică și amintirea lui. În statistică nu ocură niciodată.

În schimb este deosebit de frecvent tipul sufletului pătimăș, plin de sine însuș, plin de răutate. Îl găsești în toate clasele sociale; îl întâlnești pe toate drumurile; îl afli fără multă greutate în tine însuși. Câte odată masse întregi poartă pe frunte această stigmată a patimilor, deși mascarea și ipocrizia nu permit să-l contemplăm pe individul acesta totdeauna în adevărata lui lumină. Este mai curios, că de cele mai multe ori aflăm motive plauzibile pentru scuză, argumente eclatante pentru aprobare; mai ales, când și în noi respiră un astfel de suflet.

Or, greșala fundamentală, care procrează zilnic atari stărpituri s'ar putea corectă. Succesul va fi cu atât mai strălucit, cu cât a fost mai adâncă prăpastia, din care am ridicat o inimă omenească.

Când apoi împrejurările aduc cu sine un adevărat contagiu al răului, atunci necesitatea de a lucra cu stăruință împotriva lui devine imperativă.

Este cazul nostru de față.

Pe urma războiului s'au ivit atari simptoame de stricăciune morală, cari nici pe cel mai optimist sociolog conștient nu-l mai lasă indiferent. Până acum centrele obscure de corupție erau mai rari și existau aproape totdeauna în clima

prielnică dela orașele mari. Noi, eram cruțați. Satele și orașele noastre erau departe de a fi cuiburi de infecție. Eră sănătate la noi, eră vieață. Traiul nostru simplu, aproape patriarhal, ținea în distanță răul. Familiile erau cinstite. Copiii isteți și nevinovați. Aerul curat.

Azi?!

Astăzi să lăsăm pe preoți să ne vorbească. Să ne spună ei cum s'a schimbat fața pământului, cum s'au murdărit sufletele, cum s'au îndobitocit datinile. În primele luni ale războiului părea, că toate se îndreaptă, toți se întorc la Domnul. Bisericile erau pline. Rugăciunile erau aprinse și nenumărate. În căsuțele spoite, albe, trăiau curate femei, cari știau să plângă, așa ca să le adune îngerii lacrimile și să le ducă în cer. Bărbații și feciorii erau la front cu trupul, cu inima visau acasă, cu sufletul se înălțau la Dumnezeu.

A trecut un an, au trecut doi, trec trei ani aproape și în vremea aceasta „omul dușman a aruncat neghină“. Bisericuțele au devenit prea încăpătoare. Varul ce albiă păreții căsuțelor țărănești a căzut. Rugăciuni se aud puțin. Iar îngerii, sărmanii, trebuie să-și caute o altă ocupație: lacrimi sunt și acum, dar alta le este compoziția chimică, sunt mai tulburi, conțin săruri străine și umezesc obraji mai puțin curați, fețe de cari nu se pot atinge îngerii lui Dumnezeu, sunt prea pătate. Pe front este multă scârbă, multă nepăsare, multă desnădejde; credință tot mai puțină. Amintirile de acasă s'au destrămat. Inima altcum bate. Sufletul și-a uitat de Dumnezeu. Nu mai e cum a fost. „Omul dușman a aruncat neghină“, și neghina a crescut mare și multă și a înecat holda, a înecat-o de nu se mai vede...

Voiți ceva mai concret? Doriți ceva mai palpabil? Ascultați și fiți sinceri în judecată. Să nu generalizăm prea mult, să nu ne închidem însă nici ochii.

Este o poveste, o poveste ca multe altele — adevărată.

„Eră tinără și nevinovată. S'a măritat curând și cu cine a dorit. Eră credincioasă și harnică. Casa ei eră un păhar curat. Copiii erau crescuți cu dragoste și creștinește. Dejà mama făcea planuri pentru viitorul lor. În serile cu lună plină, în diminețile de primăvară gândurile ei sburau înainte, departe. Se pierdeă în dulci reverii, în cari își amestecau lumina cele mai frumoase visuri de fericire. Iși vedeă băieții crescuți, moșloara mărită, cinstea casei respectată. Soțul ei de bucurii și

de năcazuri, eră totdeauna lângă ea, ajutându-o, întărindu-o, luând parte la toată mulțumirea inimei sale. Duminica mergeau împreună la slujbă. La Paști se cuminecau la aceeaș liturgie.

Și a venit războiul. A venit ca un trăsnet căzut din senin. Bărbatul a plecat la luptă, lăsându-și inima acasă. Ea a rămas aici cu copiii, cu gospodăria și cu nădejdea; sufletul îi eră la cel depărtat. Cea mai adâncă jale s'a fost lăsat peste căsuța lor. Parecă nici copilașii nu mai știau decât să plângă și să zică *Născătoarea* în toată seara „pentru *tata*, ca să se întoarcă sănătos și cu bine“. Și *tata* a căzut prins la Ruși. A scris că e acolo și că este rănit ușor. Mama a plâns, s'a îndurerat, că nu are să-l mai vadă, știe Dumnezeu, până când...

În sufletul ei, cum treceau lunile, se făcea însă tot mai întuneric. Singurătatea începeă să-i devină tot mai supărătoare. Săriile i-se păreau prea lungi, nopțile nesfârșite. Trăia de câțeva vreme cu niște gânduri, cari la început o torturau, cașicum i-ar fi mușcat din suflet. Suspina sub povara lor și se rugă la Maica Domnului. A dat și slujbe, dar gândurile o urmăreau mereu și nu o lăseau în pace. Și a fost atunci, când într'o clipă de slăbiciune, ori poate și de desnădejde, ea și-a uitat întreg trecutul, și-a uitat și visurile pentru când vor crește pruncușorii, a uitat și pe robul dela Ruși. — Din clipa aceasta, coborișul a fost vertiginos și ea, sărmana, îngrozită la început, liniștită în rău pe urmă, s'a înșirat în rândul aceloră, cu cari se sfieă să steă de vorbă altădată. Neghina a crescut mare și multă și a înecat holda, a înecat-o de nu se mai vede'.

E tristă povestea, e foarte tristă; mai trist e însă, că este plină de adevăr și că nu este o întâmplare izolată, ci face parte din însaș istoria rușinoasă a războiului de azi.

Or, putem noi privi cu nepăsare acest simptom dureros al stărilor bolnave din aproape toate satele noastre? Nu avem nimic de spus, nimic de adaus, nimic de îndreptat? Suntem în stare să vedem, cum ni-se ofilesc florile și cum cucerește răul? Noi, în special noi, cari avem să dăm seamă de sufletele lui Dumnezeu? Cu mâinile cruciș pe piept, cu oftări muieresti și cu lipsa noastră proverbială de interes, vom fi mai răi decât cei căzuți, vom fi mai vinovați decât turma necuvântătoare pe care o îngrijim. Va fi însuș Dumnezeu, care ne va

bate, care ne va zdrobi, ca pe niște sluji netrebnice, ca pe „niște câni muți, cari nu știu să latre...”

Vremile mari pretind oameni mari. Vremile de azi cer suflete excepțional de viguroase, cari să știe rezistă, să știe și să asude sudori de sânge. Prin urmare trebuie să ne purificăm mai întâiu pe noi înșine și apoi să știm fi la înălțimea chemării noastre. Să nu credem însă că se cer lucruri atât de extraordinare dela noi, la cari eventual nu ne-am pricepe. Nu. Singur numai activitatea noastră se recere, însă o activitate intensivă, desinteresată și statornică.

În primul rând, trebuie să ne familiarizăm cu gândul, că sufletele se trenează și se curățesc și astăzi tot cu aceleași mijloace, cu cari le-au curățit și le-au întărit toate cele douăzeci de veacuri de creștinism. Predica și sfintele taine le-a așezat Mântuitorul în biserica sa, să rămână până la capătul lumii. Să nu ne închipuim însă, că dacă odată va fi fost de ajuns spre pildă spovedania de Paști, va fi de ajuns și astăzi. Dacă nu se dă hrană bogată și la timp unui suflet, acesta pier. Să nu așteptăm însă până ce sufletul a pierit, ci să-l nutrim curând și din belșug. Eu nu iaș crede, că un preot a făcut mai mult decât se pretinde dela el azi, chiar și în cazul, că și-ar apropiă de altar credincioși în fiecare lună odată.

Suflul de căldură, care transpiră din inima lui Hristos în sfintele taine, are puterea să oprească răul în loc, să-i slăbească intensitatea și să-i nimicească efectele. Și pe cum boala este molipsitoare așa și curățenia, ce răsare din contactul des cu trupul preacurat al Domnului își are contagiul său sacru, divin. În satele noastre este multă stricăciune, pentru că în satele noastre nu ne-am îngrijit să fie mai deasă împărtășirea. Ai crede, că ni-s'a recvirat și grâul pentru sfânta cuminecătură. Grâul acesta încă îl avem, dar ne lipsește altceva, ne lipsește adevărata dragoste a sufletelor, de cari noi răspundem. De pe amvon să se audă cuvântul evanghelic răsunând ca o trimbiță de foc în vreme de mare primejdie. De multeori adevăratul motiv, care prăbușește un suflet este lipsa unui glas, care să-l chieame, care să-l trezească, care să-i de-a puteri noue. Psihoza războiului, în multe cazuri este o scuză, care nu prinde, când voim să ne acoperim păcatele. În tainișele sufletului omenesc sunt ecouri, cari se deșteaptă numai când le deșteaptă un om cu autoritate mai înaltă, cu autoritate dumnezească.

Acest om este numai preotul. Dacă și el tace, ecoul tăcerii va fi sinonim cu moartea.

Este foarte greu să se mențină la suprafață într'un suflet aceleași impresii sănătoase, când sufletul este lăsat de sine, și rămâne avizat la propriile sale energii. Când însă altcineva îi alimentează în continuu ideile, când vin șoaptele de sub patrafir și deslegarea sfântă de-i netezesc greutățile, când vorbele ascultate în cuvântarea din biserică distrug influința celor auzite pe stradă și în urmă, când pânea cea cerească aprinde focul dragostei dumnezeiești și înalțe tenziunea energetică a forțelor de viață sufletească, atunci gândurile curate durează și stăpânesc.

În cazul acesta bisericuțele noastre vor deveni din nou prea strimte, căsuțele văruițe alb, fetele și femeile se vor gândi iar la Dumnezeu, iar noi nu vom mai putea înregistra o stare de lucruri, care să-ți sfășie inima. Vor fi din nou curate satele noastre!

Dr. IOAN COLTOR.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insemnări.

Pro domo. Cetitorilor noștri le este, credem, cunoscut, că, în urma evenimentelor dureroase din toamna anului trecut, profesorii seminarului teologic cari îngrijim această revistă, a trebuit să ne refugiem din Blaj, întâiu la Beiuș și mai apoi la Oradea-mare. După acest drum făcut de silă, pe la mijlocul lui Septemvrie, nu am putut, multă vreme, nici măcar să ne gândim la o scoatere pe mai departe a revistei. Intervenind apoi strămutarea noastră la Oradea, unde mai suntem și astăzi, gândul nostru de a continua firul întrerupt în vara anului trecut, a trebuit să sufere nouă amânare. Situația noastră destul de precară, și nădejdea ce am avut o mereu de-a ne putea întoarce curând la vetrele noastre, au fost pe urmă cauzele mai însemnate, pentru cari ieșirea revistei a trebuit să sufere nouă și nouă întâzieri.

Incerări pentru a găsi, fie la Beiuș, fie la Oradea-mare, condiții prielnice pentru scoaterea revistei, s'au

făcut totuș în această vreme. Ele ne-au convins însă tot mai mult, că despre o continuare a muncii noastre nu poate fi vorbă în aceste vremuri, decât singur la Blaj. De altă parte avem convingerea, că în fața curentului care tot mai răspicat pretinde o seamă de prefaceri în viața noastră bisericească, suntem datori să deschidem, cât mai curând, coloanele acestui organ de publicitate, pentru ca din rezolvirea marilor probleme ce ni-se impun în viitorul apropiat, să ne luăm și noi partea cuvenită. De aceea am hotărît, că deși institutul va trebui poate să înceapă noul său an școlar tot în Oradea-mare, să încercăm cel puțin scoaterea de nou a revistei la Blaj.

Gândul nostru este, ca în anul curent, 1917, să scoatem cei 8 numeri (13—20) restanți din anul al șasălea (VI) de gestiune, iar în Ianuarie viitor să pornim, cu ajutorul lui Dumnezeu, revista de nou în vechile ei cadre.

Când cu bucurie anunțăm aceasta iubitorilor noștri cetitori, socotim a fi în interesul revistei a face și o constatare de alt ordin și desigur mai puțin plăcută. E vorba de pretensiunile foarte mari ce avem la mulți dintre abonenții noștri, pentru munca din trecut. Cărțile noastre, a căror cifre, astăzi mai mult ca oricând, sunt pentru noi o condiție de viață, ne arată, ca restanță de abonament, nu mai puțin decât **suma de 10,477.20 oor.**

Credința noastră este, că cu excepția acelor, cari, având datorii mai vechi, nu s'au grăbit cu achitarea lor nici pe urma provocărilor noastre repetite, abonenții noștri au întârziat cu trimiterea sumei ce ne datoresc din motive ce astăzi nu pot fi timbrate cu epitetul de neglijență culpabilă. Fapt e doar, că din toamna anului trecut nici nu prea știam unii de alții și așa nu e mirare, dacă de atunci au intrat la administrația noastră sume foarte modeste.

De acum însă lucrul se schimbă. Pentru ca să putem face față cheltuelilor enorme ce avem cu scoaterea revistei, cheltueli cari față de timpul de înainte de războiu prezintă o urcare de peste **400%**,

în vreme ce noi nu am ridicat abonamentul cu un singur filer, este neapărat de lipsă, ca pretenziunile noastre restante să le încasăm pe orice cale și fără amânare. Spre scopul acesta alăturăm la numărul de față al revistei câte un chèque postal, indicând pe o tipăritură a parte și mărimea sumei ce ni-se datorește din partea singuraticilor restanțieri. O facem aceasta cu rugarea stăruitoare, ca sumele indicate să ni-se trimită în timpul cel mai scurt. Pe aceia cari nu vor răspunde în nici o formă până la ieșirea proximalui nostru număr, îi vestim de pe acum, că deodată cu trimiterea aceluia vom începe încasările prin trase postale. Aceste ne dau însă foarte mult lucru, dar înseamnă și cheltueli binișor mai mari ca până acum, și de aceea n'avem cuvinte de ajuns să cerem achitarea restanțelor pe calea indicată mai sus.

O sprijinire a rugării noastre cu multe cuvinte ni-se pare și de prisos și fără rost. Nu cerem mila nimănui, ci curat numai pretensiunea dreaptă, ce ne compete pentru munca prestată. Dorim să trăim și pe mai departe, fiindcă — o spunem cu toată modestia — simțim, că viața noastră are rost și că mai avem putere să o ducem. Multele stăruințe ce s'au făcut la noi din partea celor mai de seamă oameni ai bisericii pentru a scoate de nou revista, sunt cea mai hotărâtoare dovadă pentru aceasta. Avem deci elementară datorință să ne îngrijim ca mijloacele necesare acestei vieți să nu ni-se subtragă pe nedreptul. Lupta grea pentru existență ce se poartă pe întreagă linia vieții noastre publice ne-a deschis ochii deplin, făcându-ne cât se poate mai rezoluți în urmărirea scopului nostru.

Astăzi, mai mult ca oricând, credem, că abonenții noștri restanțieri vor înțelege greutatea acestui cuvânt și nu se vor subtrage dela împlinirea promptă a rugării noastre.

Cu adevărat: timpul este să facem!

Autonomia catolică de nou la ordinea zilei. Pe urma unei rezoluții energice luată de adunarea generală a „uniunii populare catolice (katholikus népszövetség)”, conferința de primăvară a corului episcopesc ungar s'a ocupat de nou cu chestiunea autonomiei catolice. Cu provocare la luptele grele, ce vor trebui poate să se dea după încheierea păcii cu curentele dușmane vieții bisericești, rezoluția numită cereă, ca chestiunea autonomiei, trăgănată atâta vreme, să fie tranșată în sfârșit potrivit cu interesele de viață ale bisericii catolice maghiare.

Dispozițiile mai noue luate de conferința episcopescă, la care și de astădată au luat parte arhierii noștri dela Oradea-mare și dela Lugoj, nu le cunoaștem mai de aproape. Comunicatele ce se dau în legătură cu aceste conferințe sunt ținute în termeni mult prea generali, decât să fi putut scoate ceva din ele în meritul cauzei. Am aflat doar atâta, că autonomia de fapt a format obiect de discuție; nimic nu se putea însă întrezări privitor la ceva fază nouă, în care ar fi ajuns chestiunea. Nici din cercurile arhieriei noastre, cari au participat la conferință, nu s'a desprins un singur gând de nedumerire sau de îngrijorare pentru viitorul bisericii noastre. Se părea deci, că toată chestiunea a rămas în cadrele plănuirilor inofensive de mai înainte.

De câțeva vreme, foile din capitală, mai cu seamă cele catolice, aduc însă știrea pozitivă, că autonomia catolică a intrat în fazele realizării. Ni-se spune, că proiectul de lege referitor la ea este gata, și că în timpul cel mai scurt va fi supus debaterii în camera deputaților. Ni-se dau chiar amănunte, cari ar fi să se fixeze definitiv din partea unui nou congres autonomistic, amănunte asupra cărora ar fi convenit deja toți factorii competenți, atât cei bisericești: episcopii și pontificalele, cât și cei lumești: guvernul și regele.

Știrea aceasta, ale cărei amănunte nu ne interesează acum, a încrestat-o și „Unirea”, dând expresiune îngrijorării sale privitor la rolul ce are să revină bisericii noastre în cadrele autonomiei plănuite. Se plânge, că din partea arhieriei noastre nu ni-s'a semnalat primejdia și se teme ca nu cumva să ne trezim și în această afacere de uriașă importanță cu o acțiune care se pornește, ca la episcopia de Hajdudorogh, atunci când toate sunt deja isprăvite.

Aceste nedumeriri și temeri le împărtășim și noi în deplină măsură. Lucrurile petrecute în jurul Hajdudoroghului ne sunt mult mai proaspete în memorie, decât să dorim a mai trece odată prin fazele de dezvoltare ale unei acțiuni similare pornite *post festa*. Ce-i drept stările excepționale între cari trăim, iar de altă parte și mai ales ajutorul de stat pe care-l primește preoțimea noastră în forma congruei și a cvincvenalelor, ca să nu amintim și întregirile de salare ale profesorilor noștri, constituie fără îndoială piedeci foarte însemnate în calea desfășurării unei energice acțiuni de apărare. Vorbele ministrului Apponyi rostite în casa magnașilor, după votarea legii de congruă, că adecă prin votarea acestei legi s'a pus temelie și pe seama autonomiei, sunt o hotărâtoare dovadă pentru aceasta. Totuș credem sus și tare, că acțiunea dorită este cu puțință și în împrejurările date. Ceeace dorește biserica noastră în legătură cu mișcarea autonomistică a catolicismului maghiar, nu este doar altceva, decât o apărare, pretinsă de interesele bisericesti, a independenței canonice recunoscute de pontificele roman a bisericii noastre. E sigur apoi și aceea, că prin păzirea ei se promovează și interesele statului, câtă vreme nimic nu poate fi mai mult în interesul statului decât convețuirea pașnică a cetățenilor săi egal îndreptățiti.

De aceea sperăm, că întrucât svonurile lansate în ziare ar avea ceva temei, arhieriei noștri nu vor întârziă cu demersurile ce li-se vor părea necesare.

Videant ergo... episcopi!

Dr. Alexandru Rusu.

CRONICĂ.

○ **pastorală arhierescă**, vrednică de-a fi remarcată în chip deosebit, este pastorală Preasfințitului nostru dela Lugoj, îndreptată, la sfârșitul anului trecut, către soțiile de preoți ale eparhiei sale. Se insistă în ea, cu multă căldură și cu acea recunoaștere care numai folosi poate, asupra rolului particular și chiar de aceea foarte însemnat ce revine în viața noastră bisericască preoților căsătoriți, respective soțiilor de preoți. Prin așezarea față în față a celor două tipuri a preoteselor noastre, a aceleia care este adevărată preoteasă și a aceleia

care dela început trebuia să se sfiască a călca pragul casei parohiale, a succes părintelui episcop Valeriu să reliefeze cu multă plasticitate însușirile și virtuțile alese cari trebuiesc căutate, pe cum și defectele și viciile cari trebuiesc lăpădate din partea celorce sunt ori doresc să fie adevărate soții de preoți.

Ideile cuprinse în această pastorală, au pe lângă importanța lor netăgăduită și farmecul noutății. Pe cât știm, nicicând nu s'a adresat până acum în biserica noastră vre-un arhieru deadreptul cătră preotese și dacă acum s'a făcut, semn că a fost lipsă de așa ceva. Dela înălțimea tronului arhieresc care — cum așa de adevărat să spunc în pastorală — „totdeauna are să fie scaldat în lumina și căldura evanghelică“, s'au observat, se vede, o seamă de lipsuri pe acest teren destul de curat și de creștinesc până bine de curând, și de aceea credem că importanța pastoralei zace tocmai în afișarea din bună vreme a acestei primejdii.

Fie, ca povețele arhieresti să producă roadele lor binecuvântate și fie — o spunem fără incunjur — cași alte multe lipsuri ale bisericii noastre să fie observate din bună vreme, căutându-li-se leacul vindecător. Tronurile arhieresti fie totdeauna „scaldate în lumina și căldura evanghelică“. (ar.)

*

† **Dr. Ioan Rațiu.** „Nu mai am decât un dor, un singur dor: să-mi văd *Istoria literaturii române* dată la tipar.“ Eră dorul unui harnic dascăl al școlilor dela Blaj, un dor neîmplinit al unui cinstit profesor de istoria literaturii noastre. Câtă dragoste așeză el în suspinul acesta, câtă inimă, cât suflet: toată inima, tot sufletul său. Din el trăia, cu el adormia pe la miezul nopții la masa de scris cu coatele pe cutare revistă nouă ori bucoavnă veche, el îi eră soțul de bucurie și tovarășul de dărere, el binele, el răul, el ispita profesorului Dr. Ioan Rațiu.

A fost o ispită, care nu a putut să biruească, un gând, care a muncit un creer înțelegător și a așezat sânguință de furnică în vieța unui om întreg.

Eră și chemat acest om să ne dea cea mai serioasă lucrare în direcția aceasta, plane, după ce lucră împreună cu Onițiu și cu Ciura. Acela însă l-a părăsit curând și fără veste, iar acesta a rămas să-l parenteze la groapă. — Câtă nestatornicie și câtă slăbiciune în puterea sufletelor omenești! Osci-

lează neliniștite într'o lume întreagă de idei și de gânduri bune și când să se fixeze stabil într'o concepție mare, largă, încăpătoare, atunci se destramă, dispar, cum dispăre un vis, cum se pierde o ispită, cum s'a destrămat și a pierit ispita Drului Rațiu.

Nu voim să descriem activitatea bogată, foarte bogată a acestui scriitor, care a fost *cineva*, — nu intră aceasta în sfera cronicelor noastre. *Altcineva* și altundeva trebuie să o facă! Noi încreștăm, numai un eveniment, nu ca toate celelalte, noi numai plecăm flamura cernită lângă un sicriu, ce închide oasele unui mare mort. — Manuscrisele lui prețioase, monografiile și biografiile începute și neisprăvite încă, unele greșeli din cele apărute, cari așteptau corectarea într'o altă ediție, colecția splendidă — singura colecție de gazete și reviste românești dela noi — neterminată și neterminabilă, toate aceste se vor întâlni oare cu un al doilea Dr. Ioan Rațiu? Pare, că nu! Să nu se supere nimeni, dar pare, că nu.

Părinte Ioane, în cimiterul unde doarme Bunea s'a aflat un loc și pentru tine, în locul tău aici între noi astăzi nu vine nimeni! — (ic.)

*

† **Iacob Mureșianu.** Nu auzi cum cântă frunza, nu simți cum murmură iarba, nici cum freamătă pădurea nu înțelegi? Printre flori nu ai auzit tu șoapte, nu ai fost în stare să le pricepi cântarea, să le deslușești melodia? Nici ghiocerii, nici crinii, nici bobocul de trandafir, nici garofițele nu au avut nimic pentru tine, nu te-au trezit, nu te-au deșteptat? Dar cântăreții codrilor, nici ei nu te-au făcut să-i asculți? O, în lumea lor nu este un șopot, este o fredonare de cântec, e concertul funebru al orchestrei, ce are să însoțească la mormânt pe *Iacob Mureșianu*.

S'a dus și el, s'a topit și el și s'a dus, să nu mai vină, niciodată, nici barem odată. Blajul de o vreme încoace nu face altceva decât îngroapă și durere îngroapă ce are mai bun. Pare o fatalitate, pare un destin teribil, cu atât mai vartos, că mormintele aproape, toate câte și-le deschide, sunt prea de timpuriu săpate. Grama, Bunea, Emil Viciu, pictorul Smigelschi, cântărețul Ionaș, Rațiu, Mureșianu, toți personalități distinse, figuri cari trebuiau să ne mai rămână, toți s'au dus prea curând acolo de unde nu mai este reîntoarcere. Prepozitul Moldovan este excepție, ca să dovedească regula și ca să nu cre-

dem, că numai cei tineri dispar din Blaj. Se duc și bătrânii. Atâta tot.

Acum s'a dus și bietul *măestru* și cu el se închide o pagină glorioasă din scurtul nostru repertoriu muzical. Este și acesta un scherzo al sorții, cași admirabilul său *Scherzo* dela pian, în care Mureșianu rivalisează cu cei dintâi compozitori ai tuturor vremilor.

Mănăstirea Argeșului, Brancoveanul, putpuriurile atât de românești, *Herculeanul, doinele, Ingerul a strigat, Ochiul inimei mele* sunt bucăți, cari au să eternizeze amintirea celui mai mare talent muzical dela noi. Este atâta bogăție de culori, este atâta energie de viață, sunt atâtea subînțelesuri, atâtea farmece în ce a scris Mureșianu, încât toată invidia, tot zelul dușmănos și toată patima, de care sunt capabile inimile mărunțelilor noștri nu au fost în stare să uște lacrimile din geana Carmen Sylvei, nici să oprească admirația adevăraților sunoscători ai muzicei. — Găsești câteodată (la cine nu găsești?) în muzica lui locuri comune. Wagner i-a fost uneori prea aproape. Afii însă des, foarte des, *adevărata* originalitate, instinctul acela divin, care se întâlnește numai și numai în marile talente.

A trăit ca un artist și a murit ca un creștin, ca un adevărat creștin. Mângăerile zilelor din urmă erau amintirea cântărilor adresate Fecioarei Maria. În special „*Ingerul a strigat*” l-a făcut să plângă ca un copil. De nu ar uita neamul românesc, că după Mureșianu au rămas multe lucrări inedite de mare valoare și o văduvă cu copii. (ic.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Senat regnicolar pentru îngrijirea invalizilor, văduvelor și orfanilor de războiu. Cu datul de 16 Aprilie c. s'a răspândit o circulară de mare importanță, care ne vestește înființarea senatului regnicolar numit „*országos hadgondozó tanács*“. Prin acest senat, în care s'a contopit oficiul înființat mai înainte pentru îngrijirea invalizilor (*rokkantügyi hivatal*), guvernul dorește să „îndrume, să supravegheze și să ajute“ toate instituțiile cari se ocupă de interesele celor atât de greu atinși prin urgia războiului.

Circulara amintită ne dă înainte de toate câteva indicații sumare despre activitatea de până acum a oficiului pentru invalizi. Oficiul s'a îngrijit de înființarea unor institute pentru răniții și bolnavii de interne recovașcenți pe cum și de reintregirea membrilor celor amputați și de instruirea acestora. Pentru cei dintâi s'au aranjat până acum mai bine de 18,000 de paturi, iar proteze și alte mijloace ortopedice s'au pregătit la 13,650 de bucăți. Ni-se spune apoi, că acțiunea socială și

caritativă trebuie să se extindă de aici încolo și asupra *văduvelor* și a *orfanilor de războiu*. Văduvele au fost ajutate provizor și până acum; nu peste mult guvernul va prezintă însă camerei un nou proiect pentru ridicarea ajutorului acestora. Pentru orfani s'a făcut până acum foarte puțin, mai mult din inițiativă privată. Ajutorul și sprijinul societății este reclamat și pentru viitor și încă în proporții mult mai mari ca până acum. Indivizi cu dare de mână și organizații sociale sunt invitați să se pună cu tot devotamentul în serviciul acestei acțiuni. Senatul regnicolar nu fixează nici un fel de cadre rigide pe seama acestei acțiuni sociale. „Primește ce-i drept contribuiri și conducerea instituțiilor de această natură, dar nu se impune, ci lasă la discreția fiecăruia, ca puterile sale fizice și morale să le valideze acolo și așa unde și pe cum corespunde convingerilor sale“. Tot ce poștește este, ca toate institutele aceste să fie încopciate organizației regnicolare, respective celei comitatense competente, pentru că astfel să se asigure o acțiune unitară. Pe urmă ni-se indică în liniiaminte generale problemele, ce sunt de a se rezolvî, pe cum și cadrele, între cari vor putea fi rezolvite cu succes.

Partea privitoare la problemele ce se ivesc în legătură cu *îngrijirea orfanilor* este — o constatăm cu multă bucurie — perfect identică cu cadrele și problemele fixate în statutele orfelinatului nostru. Ne bucurăm și de aceea, că organizația noastră pentru îngrijirea orfanilor va putea rămâne, și în cadrele organizației regnicolare, tot sub supravegherea nemijlocită și sub directiva bisericii noastre. Nedumeririle ce se înstăpânise în direcția aceasta în timpul din urmă s'au dovedit deci fără temei și de acum mișcarea poate să-și reia avântul începutului.

Sperăm, că se va face! (ar.)

*

Noul nunțiu papal dela Viena. În locul contelui *Scapinelli di Leguigno*, care cu prilejul ultimului consistor papal a fost creat cardinal, papa a numit de nunțiu apostolic la Viena pe contele *Teodor Valfré di Bonso*, fostul arhiepiscop de Vercelle.

Născut la 21 August 1853 în Caven, nu departe de Turin, ca odrasla unei vechi familii de conte italian, a încăput cu ușurință în „Accademia dei Nobili Ecclesiastici“, fiind acolo unul dintre cei mai buni prietini ai actualului Pontifex. La

vrâsta de 32 ani a ajuns episcop de Cunea de unde tot la intervale de câte 10 ani a trecut la episcopia de Como și la arhiepiscopia de Vercelle. Decretul din 13 Septembrie 1916 îl face în sfârșit arhiepiscop titular de Trapezunt, rechemându-l pe cariera diplomatică, unde vremile turburi prin cari trecem pretind oameni cu adevărat probați și harnici de a promova interesele mari ale bisericii. (r.)

Cărți și reviste.

Potrivit cu împrejurările excepționale create de războiu, „Fundatiunea pentru ajutorarea ziaristilor români din Ungaria“ n'a scos anul acesta anuarul său obișnuit, ci s'a mulțumit cu o dare de seamă publicată în nr. 10 (24 Martie) al „*Revistei Economice*“ din Sibiu. Din această dare de seamă asupra anului administrativ 1916, semnată de d. Ioan I. Lăpădatu, secretarul fundațiunii, credem că e bine să fixăm și noi datele mai însemnate.

În partea a doua a anului 1916, după începerea ostilităților cu România, epitropia fundațiunii a sistat orice activitate, așa că sporul din anul trecut al fundațiunii se datorește numai stăruințelor de abia 8 luni ale epitropiei. Cu toate acestea putem constata cu bucurie, că fundațiunea a crescut anul trecut cu *peste treizeci mii coroane* (30,970 71), față cu sporul de circa 20,000 cor. din anul 1915. Cea mai însemnată parte a acestei sume o formează donațiunile dd. Emanuil Ungureanu (12,000) și Gheorghe Pop de Băsești (10,000), cari și prin aceste jertfe au dovedit că înțeleg adevăratele lipsuri ale românismului din această țară și că au o inimă care li ajută ca binele cunoscut să-l și treacă în fapte. Din dividende și dobânzi fundațiunea s'a ales cu suma de 5,018'90 cor., iar dela bănci s'au primit 2000 cor. Suma aceasta încursă dela bănci întrece cei drept binișor sporul de 640 cor. al anului 1915, dar nu atinge nici pe departe cifra ce an de an ar trebui să crească din această parte activele fundațiunii noastre. De aceea salutăm cu multă bucurie ideea epitropiei de-a fi inactivat „Fondul băncilor române“. S'a făcut aceasta spre a „eterniza“ pentru toate timpurile contribuiriile... băncilor noastre“, și, adăugem noi, pentru a fi un nou stimulent la contribuiri făcute cu mână mai largă, vrednice de-a fi „eternizate“. Prin „diferite contribuiri“, între cari nu se mai socotesc și orfertele de peste 500 cor. ale băncilor, fondul a sporit cu 2,328'02 cor. Dacă de aici scădem însă legatul de 1000 cor. al doamnei Ana Filip și alte 500 cor. ale unui binefăcător anonim, suma încursă abia

atinge a treia parte din sporul anului 1915. Aici se simte deci în deplină măsură influința războiului.

Acestea sunt datele mai însemnate din darea de seamă a epitropiei „fundațiunii ziaristilor români din Ungaria“. Tabloul pe care ni-l prezintă, are ce-i drept pete și scăderi, dar peste tot ne mulțumește. O spunem aceasta în nădejdea, că proximal bilanț va putea grăi și mai elocvent despre înțelegerea superioară a neamului nostru pentru cauza mare a presei. Suma totală de 133,223 83 cor., cât a avut fundațiunea la începutul acestui an, va crește atunci mult mai repede ca până acum. (ar.)

Cărți întrate la redacție.

Vasile Stefanica, Anuarul gimnaziului sup. gr. eat. și al școlii popor. elem. din Beiuș pe a. școlar 1915/16. Gherla 1916.

Calendarul interesant pe anul 1917. Orăștie 1916. Prețul 60 fileri.

Sfânta Evanghelie a Domnului nostru Isus Hristos dela Mateiu. Traducere după Vulgata de P. B. Wiener (Bibl. populară catolică nr. 8) Hălăucești 1916. Prețul 60 bani.

Ioan Georgescu, Dovezi noue pentru adevăruri vechi (Bibl. Sămănătorul nr. 17) Arad 1916. Prețul 40 fileri.

Fr. Lucian I. Pop, Vorbe drepte I. (Bibl. pop. a „Cuv. Adevărului“) Mănăstirea Prislopului 1917. Prețul 20 fileri.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

Tot ce privește redacția și administrația revistei, afară de chèque-rile postale, ne rugăm să se trimită, până la alt aviz, pe adresa: Nagyvárad, Vitéz utca 40.

Numărul proximal al revistei va apărea în luna Iulie c.

Dr. R. Târgul Murășului. Aveți toată dreptatea. Catehetul băieților, a căror părinți nu numai că aparțin bisericii noastre, ci sunt chiar proci ori protopopi de-ai noștri, nu poate fi reprezentantul de acolo al vladiciei de Hajdudorogh. Indreptându-Vă cu jalba la Ordinariatul nostru ați ales calea cea mai potrivită. Efectul nu poate să întârzie

G. Beiuș. Deși stângeniță nițel prin refugierea provocată de stările războinice, acțiunea pentru promovarea instrucției religioase dela școlile medii nu s'a împiedecat. Vă putem chiar vesti, că de nu vor întreveni lucruri neprevăzute, pe toamnă sperăm să fie tipărit catehismul pentru clasa primă gimnazială. Celelalte manuale mai urgente de asemenea se pregătesc pe încetul.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.